

DEJINY PRAVOSLÁVIA V SPIŠSKEJ NOVEJ VSI A OKOLÍ (OSOBNOSTI, FAKTY, UDALOSTI, PERSPEKTÍVY)

prot. Štefan PRUŽINSKÝ

Abstract

Článok analyzuje podmienky existencie Pravoslávnej cirkvi na území súčasného Spiša a Spišskej Novej Vsi od objavenia sa prvých kresťanov východného obradu na tomto území až po súčasnosť. Úvod tvorí krátky životopis sv. Klimenta, žiaka sv. Cyrila a Metoda, ktorý sa stal patrónom súčasnej Pravoslávnej cirkevnej obce v Spišskej Novej Vsi. Nasleduje prehľad cirkevno-jurisdikčných pomerov na Spiši od prvých storočí druhého tisícročia až po súčasnosť. Mozaiku dejín pravoslávia na Spiši dotvárajú štatistické údaje o pravoslávnych veriacich v Spišskej Novej Vsi od konca 19. storočia do roku 2011. Záver článku je venovaný novodobým dejinám PCO v Spišskej Novej Vsi od roku 1988 po súčasnosť s náčrtom perspektív jej vývoja do budúcnosti.

Keywords

Spišská Nová Ves, parish, st. Kliment of Ohrid, church statistics, Orthodoxy

Ak chceme hovoriť o Pravoslávnej cirkevnej obci v Spišskej Novej Vsi, hneď na úvod bude najvhodnejšie, ak uvedieme aspoň stručný opis života svätého Klimenta Ochridského, ktorého si pravoslávni veriaci v Spišskej Novej Vsi zvolili za svojho nebeského ochrancu a patróna chrámu. Sv. Kliment bol pôvodom Slovan, žiak svätých bratov Cyrila a Metoda. Pomáhal im v diele osvietenia slovanského národa na Veľkej Morave a v zápase za čistotu kresťanskej viery. Na Veľkej Morave sv. Kliment pôsobil podľa svedectva sv. Theofilakta Bulharského ako presbyter a bol považovaný za veľmi učeného muža¹. Po smrti sv. Metoda, mučení, väznení a násilnom vyhnaní z Veľkej Moravy, ktoré dosiahli nemeckí biskupi a kňazi, odišiel v r. 886 na územie vtedajšieho Bulharska, kde ho spolu s ďalšími dvomi slovanskými vyznávačmi Angelárom a Naumom prijali s úctou a poprosili, aby im pomohol započat' slúženie bohoslužieb v slovanskom jazyku.

Po skorej smrti sv. Angelára sv. Klimenta ustanovili za učiteľa v oblasti Kutmičivica na území juhozápadného Macedónska, pretože ho považovali za človeka dôstojného, zbožného a dobrého rečníka. Učiteľské povolanie sv. Kliment vykonával už na Veľkej Morave. V Bulharsku pôsobil ako učiteľ do r. 893. Najprv zorganizoval školu pri kniežacom dvore, ktorá dosiahla vysokú úroveň počas panovania bulharského panovníka Simeona. V juhozápadnom Macedónsku vybudoval školy osobitne pre deti a dospelých, pričom deti učil čítať a písať. Počet jeho žiakov bol veľmi veľký. Len tých, ktorí boli povolani ku kňazskej službe, bolo 3500. V roku 893 bol vysvätený za biskupa v meste Dremvica alebo Velica, kde založil monastier. Učiteľské povolanie namiesto neho prevzal sv. Naum. Neskôr bol ustanovený za biskupa v meste Ochrid, ktoré sa stalo centrom jeho nepretržitej

---

¹ ТАХИАОС, А.-Э. Н.: *Святые братья Кирилл и Мефодий просветители славян*. Сергиев Посад 2005, s. 333.

a intenzívnej činnosti. V Ochride bol pod jeho vedením postavený chrám sv. veľkomyčovníka Panteleimona. Spoločne so sv. Naumom vybudovali skryptorium, v ktorom jeho početní žiaci prepisovali knihy v slovanskom písme pre slovanské národy.

Svätý Kliment ako prvý bulharský hierarcha začal slúžiť, kázať a písať v slovanskom jazyku. Popri tom sa zaoberal systematickou prípravou slovanských kandidátov na prijatie kňazstva. Svoje slúženie vykonával do hlbkej staroby, pričom pokračoval aj v prekladateľskej činnosti. Preložil značnú časť tzv. Kvetnej triodi. Keď už veľmi zoslabol, obrátil sa na cára Simeona s prosbou, aby bol uvoľnený z biskupskej služby. Cár ho však presvedčil, aby neopúšťal biskupskú katedru, ale pokračoval v biskupskej službe. Zomrel po ťažkej chorobe v r. 916. Jeho telo bolo uložené do rakvy, ktorú si sám vyrobil, a pochované v Ochridskom monastiery svätého Panteleimona, ktorý sám založil. Podľa iného zdroja jeho telo bolo pochované v chráme, ktorý bol spočiatku zasvätený Bohorodičke a neskôr začal nosiť jeho meno¹.

Svätý Kliment je považovaný za prvého slovanského spisovateľa. Nielen pokračoval v prekladateľskom diele, ktoré začali svätí bratia Cyril a Metod, ale zanechal po sebe aj svoje vlastné a originálne diela, ktoré sa stali prvými ukážkami slovanskej duchovnej literatúry². Mnohé slová a poučenia apoštolom rovného Klimenta sa neskôr dostali na Rus, kde boli s obľubou čítané a prepisované zbožnými ľuďmi³.

V období po misii svätých bratov Cyrila a Metoda a ich učeníkov na Veľkej Morave zostalo ešte veľmi dlho územie Spiša pod vplyvom pravoslávnej viery a východného pravoslávneho obradu. Sídlo biskupa východného obradu sa nachádzalo na mieste terajšej Spišskej Kapituly. Posledným pravoslávnym biskupom na tejto katedre bol biskup Luka (Lukáš), ktorý zomrel v roku 1282. Jeho nástupca Jakub v roku 1297 prestal byť samostatným sídelným biskupom a stal sa len pomocným biskupom katolíckeho ostrihomského biskupa. Stalo sa to s jeho súhlasom, za ktorý dostal prísľub, že mu bude ponechaná biskupská hodnosť až do jeho smrti, ktorá nastala v r. 1301. Biskup Jakub môže byť teda považovaný za prvého neoficiálneho uniatského (gréckokatolíckeho) pomocného biskupa na Spiši a to 351 rokov pred prijatím tzv. Užhorodskej únie v roku 1652 zo strany údajne 63 bývalých pravoslávnych kňazov. Keďže národ a väčšina duchovenstva s úniou ani latinizáciou ešte veľmi dlho nesúhlasil, Katolícka cirkev musela na Spiši ešte niekoľko storočí tolerovať aspoň pomocného biskupa východného obradu a katolícka viera a latinský obrad sa v tomto regióne presadzovali len veľmi pomaly. Dnešná oficiálna „rímskokatolícka diecéza na Spiši nie je vôbec stará – bola založená Máriou Teréziou len v relatívne nedávnej dobe 1. januára v roku 1776 a 13. marca 1776 schválená pápežskou bulou Romanus Pontifex“⁴. Aj po vzniku Užhorodskej únie

---

¹ Pozri *Святитель Климент Охридский*. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://days.pravoslavie.ru/Life/life6926.htm>>.

² Pozri *Равноапостольный Климент Охридский*. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://days.pravoslavie.ru/Life/life6676.htm>>.

³ Pozri *Святые равноапостольные Климент, епископ Охридский, Наум, Савва, Горазд и Ангеляр*. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://days.pravoslavie.ru/Life/life4317.htm>>.

⁴ VLADIMIRUS DE JUXTA HORNAD, *Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska (9.-18. storočie)*. Košice 2004, s. 760. Porovnaj ŠPIRKO, J.: *Výtvarné pamiatky Spišskej Kapituly*. Turčiansky Sv. Martin 1943, s. 7.

a katolíckej diecézy na Spiši zostávalo stále veľa farností a veriach pravoslávnej viery a východného obradu a zmene sa najviac bránili najmä rusínske obce.

Čo sa týka prítomnosti pravoslávnych veriach priamo v meste Spišská Nová Ves, napriek tomu, že z rôznych príčin (najmä z dôvodu úmyselnej likvidácie) nemáme dnes k dispozícii písomné dokumenty o prítomnosti Pravoslávnej cirkevnej obce v meste Spišská Nová Ves pred devätnástym storočím, je viac než pravdepodobné, že Pravoslávna cirkev mala v Spišskej Novej Vsi tak isto ako aj vo väčšine ostatných obcí Spiša svoje farnosti od čias misie svätých bratov Cyrila a Metoda až do konca trinásteho storočia¹. Neskôr bola oficiálna činnosť Pravoslávnej cirkvi v meste v dôsledku katolizácie, reformácie, rekatolizácie a unionizmu postupne prerušená až do druhej svetovej vojny a to aj napriek tomu, že v meste žili ľudia hlásiaci sa k pravoslávnej viere. Podľa oficiálnych štatistických údajov v roku 1880 žilo v Spišskej Novej Vsi už len 7 obyvateľov hlásiacich sa k pravoslávnej viere. V roku 1890 dokonca už len 3 obyvatelia. V roku 1900 to bolo 14 obyvateľov. V roku 1910 to bolo 30 obyvateľov². V roku 1921 to bolo 11 obyvateľov. V roku 1930 to bolo 50 obyvateľov³. V roku 1991 to bolo 46 obyvateľov⁴. V roku 2001 to bolo 156 obyvateľov⁵. A pri poslednom sčítaní ľudu v roku 2011 to bolo 158 obyvateľov⁶.

V časoch pred druhou svetovou vojnou sa bohoslužby niekoľko rokov vykonávali v budove, v ktorej neskôr sídlila banícka škola. Ku koncu druhej svetovej vojny a niekoľko rokov po nej sa pravoslávne bohoslužby vykonávali v jednom rodinnom dome, ktorý už dnes neexistuje. Nachádzal sa na dnešnej Levočskej ulici. Na jeho mieste bol vybudovaný obytný blok, ktorý slúži ako Dom opatrovateľskej služby. Hrob kňaza, ktorý tu slúžil, sa donedávna nachádzal na miestnom cintoríne, ale bol zrušený. V novodobej histórii sa činnosť Pravoslávnej cirkevnej obce v Spišskej Novej Vsi oficiálne započala 1. 1. 1990. Bohoslužby sa začali vykonávať od 31. 3. 1991 (na Veľký piatok) v obytnom dome v centre mesta na Zimnej ulici č. 74. V tomto dome sa nachádza chrám svätého Klimenta Ochridského a byt pre duchovného správcu farnosti. Dňa 12. 8. 2000 bol tento chrám oficiálne vysvätený Jeho Blaženosťou Nikolajom, arcibiskupom prešovským, metropolitom českých krajín a

---

¹ Pozri BESKYD, N. A.: *Karpatskaja Rus*, 1920.

² Pozri *Historicko-demografický lexikón obcí Slovenska 1880 – 1910 (materinský jazyk, náboženská príslušnosť)*. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators!/ut/p/z1/jZHBEOIgeIYfiRVR8YiWSMOYoKZxaTw1zJR1aHr-zLwG7o3Z79v5d0EGDchM49tex5d9TONtfp9NfDnJmmZZwIAnbQCiqpruRFWo0gj1C6AS8QNopfcgWlZzfSABkAiZuV00NWYp4f1OH4u5nWPayBgDBKvVAFw-j1c_56wkiQSgkkgWNnpVIUhsHDxvfnhTzHY5jsCbvIdgHHH65FZENcFfDOM75OMewvsmTBf4XnvvjWAFfYD-CfkaA!!/dz/d5/L2dJQSEvUUt3QS80TmxFL1o2X1ZMUDhCQjFBMDhITTEwSUZMUFZQRVQxUkIw/>.

³ Официальные сведения о числе гражданъ Православнаго вероисповеданія въ Чехословацкой Республике. По даннымъ государственной переписи въ декабре 1930 года. In: *Православная Карпатская Русь. Церковно-народный Органъ Православнаго движенія на Карпатской и Пряшевской Руси*, гоѣ 4., ѣ 22. Владимірова 1931, s. 1.

⁴ Pozri *Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov 1991*. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/format.htm>>.

⁵ Pozri *Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov 2001*. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/2001/format.htm>>.

⁶ Pozri *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. Výsledky v multidimenzionálnych tabuľkách*. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://census2011.statistics.sk/tabulky.html>>.

Slovenska. Pri tejto príležitosti bol v chráme posvätený aj nový ikonostas. Na pozemku patriacom Pravoslávnej cirkevnej obci v Spišskej Novej Vsi sa momentálne nachádzajú ešte ďalšie dva samostatné objekty, ktoré sa využívajú na vyučovanie náboženstva, vyučovanie cudzích jazykov, ubytovanie hostí, poskytovanie sociálneho bývania pre ľudí v negatívnej sociálnej situácii a ďalšie činnosti potrebné pre chod farnosti. V Pravoslávnej cirkevnej obci v Spišskej Novej Vsi vykonávali kňazskú službu nasledujúci duchovní: mitr. prot. prof. ThDr. Milan Gerka, CSc., prot. Nikolaj Cuper (jeromonach Mefodij), prot. Eugen Bakoš (ako správca PCO v SNV od 4. 10. 1992 do novembra 1994), prot. Ján Kochaník (ako správca PCO v SNV od začiatku roka 1996 do 28. 2. 1998), jerej Miroslav Guba (ako diakon od marca 2013 do októbra 2013 a ako pomocný duchovný od októbra 2013 do septembra 2015), prot. doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD. (ako správca PCO v SNV od 1.3.1998 doposiaľ). Niekoľko rokov pôsobil na farnosti aj diakon Mgr. Boris Bučko.

V súčasnosti Pravoslávna cirkevná obec v Spišskej Novej Vsi poskytuje svojim členom všestrannú duchovnú starostlivosť a bohoslužobný život. Zaoberá sa aj charitatívnou a vzdelávacou činnosťou. Na farnosti pôsobí už 20 rokov skupina Bratstva pravoslávnej mládeže. Dlhodobým zámerom členov cirkevnej obce je výstavba nového chrámu, ktorý by prispel k lepším priestorovým podmienkam pre výkon bohoslužieb a ďalších činností a tiež k viditeľnejšiemu svedectvu o pôsobení Pravoslávnej cirkvi v meste¹ a jej významnej úlohe a prínose pre život spoločnosti².

Zoznam bibliografických odkazov:

BESKYD, N. A.: Karpatskaja Rus, 1920.

Historicko-demografický lexikón obcí Slovenska 1880 – 1910 (materinský jazyk, náboženská príslušnosť). [online]. [28-06-2018]. Dostupné z:

<[NIKULIN, A.: Pravoslávie ako činiteľ duchovnej obnovy v súčasnosti. In: *Znaczenie i wpływ edyktu mediolańskiego na rozwój kultury i chrześcijaństwa w Europie* \[elektronický zdroj\] : międzynarodowa konferencja naukowa. - Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2013. - ISBN 978-83-63055-16-5. - online, s. 129-137.](https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators!/ut/p/z1/jZHBEoIgeIYfiRVR8YiWSMOYokZxaTww1zJR1aHr-zLwG7o3Z79v5d0EGDchM49tex5d9TONtftp9NfDnJmmZZwIAnbQCiqpruRFW0ogj1C6AS8QNopfcgWIZzfSABkAiZuV00NwYp4fIOH4u5nWPAYBgDBKvVAFw-j1c_56wkiQSgkkgWNnpVIUhsHDxvfnhTzHY5jsCbvIdgHH65FZENcFfDOM75OMewvsmTBf4XnvvjWAFfYD-CfkkA!!/dz/d5/L2dJQSEvUUt3QS80TmxFL1o2X1ZMUDhCQjFBM DhITTEwSUZMUFZQRVQxUkIw/>.</p></div><div data-bbox=)

---

¹ PILKO, J.: Ranokresťanská architektúra chrámov a postavenie katechumenov v chráme na začiatku 4. storočia. In: *Acta Patristica : vedecký recenzovaný akademický časopis zameraný hlavne na oblasti patológie, teológie, religionistiky, bibliistiky, hermeneutiky, filozofie, pedagogiky, psychológie, sociológie a svetových a cirkevných dejín.* Roč. 8, č. 16 (2017), s. 3-14.

² Pozri NIKULIN, A.: Pravoslávie ako činiteľ duchovnej obnovy v súčasnosti. In: *Znaczenie i wpływ edyktu mediolańskiego na rozwój kultury i chrześcijaństwa w Europie* [elektronický zdroj] : międzynarodowa konferencja naukowa. - Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2013. online, s. 129-137.

Официальные сведения о числе граждан Православного вероисповедания в Чехословацкой Республике. По данным государственной переписи в декабре 1930 года. In: *Православная Карпатская Русь. Церковно-народный Органъ Православнаго движенія на Карпатской и Пряшевской Руси*, гоѣ 4., ѣ 22. Владимірова 1931.

PILKO, J.: Ranokresťanská architektúra chrámov a postavenie katechumenov v chráme na začiatku 4. storočia. In: *Acta Patristica : vedecký recenzovaný akademický časopis zameraný hlavne na oblasti patrológie, teológie, religionistiky, biblistiky, hermeneutiky, filozofie, pedagogiky, psychológie, sociológie a svetových a cirkevných dejín*. - ISSN 1338-3299. - Roč. 8, č. 16 (2017), s. 3-14.

Равноапостольный Климент Охридский. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://days.pravoslavie.ru/Life/life6676.htm>>.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. Výsledky v multidimenzionálnych tabuľkách. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://census2011.statistics.sk/tabulky.html>>.

Святитель Климент Охридский. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://days.pravoslavie.ru/Life/life6926.htm>>.

Святые равноапостольные Климент, епископ Охридский, Наум, Савва, Горазд и Ангеляр. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<https://days.pravoslavie.ru/Life/life4317.htm>>.

ŠPIRKO, J.: *Výtvarné pamiatky Spišskej Kapituly*. Turčiansky Sv. Martin 1943

ТАХИАОС, А.-Э. Н.: *Святые братья Кирилл и Мефодий просветители славян*. Сергиев Посад 2005.

VLADIMIRUS DE JUXTA HORNAD, *Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska (9.-18. storočie)*. Košice 2004. ISBN 80-969168-0-7.

Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov 1991. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/format.htm>>.

Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov 2001. [online]. [28-06-2018]. Dostupné z: <<http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/2001/format.htm>>.

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.

Katedra biblických náuk

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

email: stefan.pruzinsky@unipo.sk